

O niektórych nazwach ziemi i lasu na równinach.

Często spotkać można nazwy miejscowe, odnoszące się do pola lub lasu, których właściwe znaczenie jest już zatarte i niezrozumiałe dla ludności miejscowej, mimo, iż nazwy takie „mają swój sens“, bo pouczają i przypominają o dawnych stanach osiedleń, zatrudnień lub wyglądzie danych okolic.

Dowodem choćby słowiańskie nazwy topomiczne w Hannover-skim i Meklenburskim, używane przez tamtejszą ludność bez najmniejszego zrozumienia właściwego znaczenia tych nazw, zachowane do dziś dnia, pomimo, że tamtejsza mowa słowiańska od kilkuset lat doszczętnie tam zaginęła. To samo zauważyć można i u nas, że treść znaczeniowa niektórych nazw miejscowych zachowała się jeszcze żywo w poczuciu ludności miejscowej, gdy w innych okolicach nazwy te przedstawiają dla mieszkańców już tylko puste, skostniałe dźwięki.

Poniżej przytaczam niektóre pospolite regionalne nazwy w słownikach naszych nie notowane, lub notowane w innych formach.

Bachorza, łąka mokra, trzęsawisko, nizina mokra, (*bachorzy*, błotny).

Barłak, bór sosnowy, nisko rosły na błotach, IV klasy siedliska. Pokrywa Sphagnum, łochynia.

Biała glina, ziemia, zawierająca margiel.

Biel, łąka mokra, bagnista.

Bobrojedzie, 1) żeremię bobrowe, 2) las nadrzeczny olszowy, osinowy popodgryzany na stawidła i grobelki przez bobry, 3) żerowisko bobrowe.

Bobrowiny, miejsca przy rzekach, w których przebywały bobry.

Brzeście, las brzostowy.

Brześcina, 1) drzewo brzostowe, 2) drzewostan brzostowy.

Brzezie („brzyzie“), las brzozowy, kępa brzeziny wśród boru sosnowego.

Brzostowiec, drzewostan brzozowy czysty, rzadko spotykany, zwykle na terenie podmokłym.

Bugaj. Bardzo wiele miejscowości oznaczonych tą nazwą, spotyka się, zaczawszy od lewego brzegu Wisły środkowej ku zachodowi. Bugaje oznaczają mniej lub więcej szerokie przestrzenie brzegów piaszczystych wód stojących lub bieżących. O s t e n s a c k e n tłumaczy *bugaj*, jako niski, piaszczysty, zalewany, zarosłowy teren nadbrzeżny rzek lub jezior. Wybitny taki bugaj znajduje się nad jeziorem Brdowskim, na Kujawach.

Bujniak, bór sosnowy gonny (wysoki).

Cepuch, czarna ziemia z kwaśną storfiałą próchnicą w wądołach (kotlinach) z wodą nieodpływową. Produkt zamulenia kotlin. Miklaszewski: Rozpoznawanie gleb w polu. Warszawa 1921.

Chabłoza, krzaki przerosłe trzcina.

Chalawina, gęstwina, gąszcz.

Chęchy, zarośla gęste błotne, z różnych krzewów złożone.

Chinczyna, mała kępa sośniny z niewielu drzew złożona.

Chojniak, bór sosnowy średniego wieku, gruba żerdziowina.

Ciemień, choina drobna, koszucie. Słownik Kozłowskiego ma cygaż, „zarośle sosnowe młodociane“.

Cisie, borek cisowy, kępa cisowa.

Czajno, ostoja i miejsce lęgowe czajek.

Czawieź, miejsce tokowisk cietrzewich na błotach, porośłych niską sosną błotną.

Czyrznie, ciernie, zarośla cierniowe (z tarniny).

Dąbie, las dębowy, kępa lasu dębowego.

Dębita.

Oprócz bez liku spotykanych nazw: *Dąbrowa*: nic z dębem nie ma wspólnego; była *debrzą*, dalej dołem zorośłym, zaroślami, gajem, a dla przypadkowego równo-brzmienia z *dębem* przeszła na *dębinę* wcześniej niemal u wszystkich Słowian (Brückner: Sł. Et. J. P.) *dąbrowa*, *dąbrówka*, *dębina*, *dębinka* na oznaczenie lasów dębowych lub miejsc po nich, spotyka się także nomenklaturę *dębita*, acz rzadko, na oznaczenie starych, grubych i gonnych drzewostanów dębowych. W dawnych czasach, gdy do garbowania skór używano li tylko kory dębowej, to i garbowanie samo nazywano dębieniem, a nie tylko zdzierano korę i suszono w lesie a potem odstawiano do garbarni, ale i na miejscu w lesie dębili po „*dębitach*“.

Dębita więc znaczy dębowy las czysty, złożony z dębów gładkich, gonnych, dostarczający kory do dębienia skór.

Drzewny bór, rdzenny, smolny bór sosnowy.

Gara, miejsce po wypalonym lesie.

Glibawa, błoto, moczar.

Gliniszcze, doły po wybranej glinie.

Gola, halizna.

Golina, halizna.

Gozd, gwozd. Rozsypane po całym Mazowszu od Łomży po Kraków nazwy wsi, pól i lasów już dawno, jako imiona pospolite, wyszły z użycia w mowie potocznej.

Gwozd, gozd, po czesku *hwozd*, oznaczał las gęsty liściasty. Prof. Brückner podaje następujący cytat z r. 1415: *cum densis nemoribus et opacis silvis, vulgari-ter „gozdy“ dictis*.

Stefan Żeromski w powieści „Wiatr od morza“ starał się wprowadzić na- nowo „gozd“ do języka literackiego, ale to jedyny wyjątek.

W nadleśn. Runowo, pow. wyrzyckiego, koło m. Więcborka, lud nazywa brzo-zowy lasek „Wytrogozd“.

Przypuszczać wolno, że *gozd, gwozd*, wyszedł, zastąpiony przez inną formę o tym samym pierwiastku *goźdź, gwoźdź*. *Gwozdować* w znaczeniu *gorać, palić*, dotychczas używane we wsi Turowie, pow. Radzyńskiego — wolno przypuszczać — pochodzi od *gwozdu*. *Gwozduje się* pali się (o pożarze domostw, zabudowań). Powstający przy pożarze szum może przypominać szum liściastego lasu, a więc „gwozdu“ podczas burzy, pomimo że o samym „gwoździe“ zupełnie zapomniano.

Grąd. Od niedawna, gdy typy lasu weszły w modę, dużo i często piszą o la- sach „hrudowych“, roznących na „hrudach“, albo nawet na „grudach“ i obecnie, jeżeli wierzyć notatce prasowej, przyjęto na posiedzeniu Komisji terminologii leśnej z 8 i 9 maja 1930 r. w „Hodowli Lasu“, termin „grond“ (tak!), — jako zasadniczo drzewostan grabowy, dębowy, świerkowy, sosnowy na glebie gliniastej, świeżej, lub suchej (!). Jeżeli zatem „grond“ tak określono, to ten „grond“ zanadto roz- wiewnie określony i właściwie będzie niczem.

Wyraz *grąd*, znany w całej Polsce, żyje jeszcze w całej pełni tam, gdzie skrzętna działalność ludzka nie zdążyła jeszcze zmienić pierwotnej struktury terenu przez zabudowanie, osadnictwo, meljoracje, lub uprawę rolną. Oczywiście wyraz ten — z natury rzeczy — w żywszem jest poczuciu na Mazowszu lub na Kresach, aniżeli na Pomorzu, lub na Kujawach.

Grąd, w liczbie mnogiej *grądy*, zdrobniały *grądek, grądzik* w zwykłym po- tocznym znaczeniu oznacza nie „typ“ lasu, a wzniesienie terenu, rodzaj wyspy, ostrowa na nizinach, na niskich gruntach, lub przeważnie na łąkach nizinnych. Takie wzniesienia, wyspy, ostrowy na łąkach nizinnych mogą być porośnięte trawą i zwykle trawą lepszą, słodką, pożywną w porównaniu z niższymi terenami, poro- śnięte trawami kwaśnymi (*carex - ami*), rzeżuchami, choszczkami (*equisetum*), (*juncus*), — stąd nazwa: *łąka grądowa*, dostarczająca siana słodkiego po- żywnego, wobec łąk błotnych, bagiennych, dostarczających siana ostrego (choszczka), kwaśnego, mało pożywnego, często zaledwie na podściół zdatnego. Zatem *siano grądowe* jest więcej poszukiwane i cenione — rzecz rozumiała — niż *siano błotne*, bagiennie. *Grądowina, grądyna*, zdrobniale *grądowinka, grądynka*, oznaczają tak samo wzniesienia terenowe, służące do stawiania stogów, lub też oznaczają — jak wyżej — łąkę wyżej położoną lub trawę, siano z łąk takich pochodzące.

Te nazwy terenu spotyka się na Podlasiu, Mazowszu i na Kujawach.

Wyraz *grunt*, oznaczający ziemię, pole uprawne, wzięty z języka niemiec- kiego, w którym „Grund“ oznacza ziemię, dno (Zu Gründe gehen), pochodzenie, ma zupełnie inne znaczenie, aniżeli „Grąd“.

Że taki „grąd“, nie mający nic wspólnego z „gruntem“ w zwyczajnym słowa tego znaczeniu, może być lasem porośły — zależnie od rodzaju gleby — osobliwie w pierwotnych stosunkach, to rzecz zwyczajna. I zwykle na grądach bujnie rośnie

---

---

las liściasty, *mieszany*, a więc: Grab, dąb, lipa, olsza, wiąz, klon, jesion; ale sosny i świerka próżnoby tam szukać, ile że grądy — z natury rzeczy — pokryte są przeważnie głęboką warstwą próchnicy łąkowej, pod którą nierzadko występuje margiel („biała glina“), lub ił.

W podszyciu takiego lasu grądowego występuje: leszczyna, czeremcha, szakłak, trzmielina, świdwa (świd), zaś w pokrywie żywej: *Melampyrum nemorosum*, zwyczajnie po brzegach drzewostanu — szczawik (*Oxalis*), kopytnik (*Azarum*), czasem bluszcz.

Na zimę na takie „grądy“ chronią się myszy, norniki, stąd nazwa uroczyńska leśnego: „Myszogrąd“.

Grabowiec, las grabowy czysty.

Grądzie, wyniosłość, pagórek między łąkami.

(Dokończenie nastąpi)
